

The Impact of New Trends in the Geo-Economy of Central Eurasia on the Formation of Greater Central Asia

Mehdi Hedayati Shahidani¹ and Omid Rahimi²

1. Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.
Email: hedayati@guilan.ac.ir (Corresponding Author)
2. Ph.D. in International Relations, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

Article Info.

ABSTRACT

Article Type:
Research Paper

Article History:

Received:
6 May 2025

Revised:
21 September 2025

Approved:
23 June 2026

Published Online:
2 September 2026

Keywords:

Energy,
Geo-Economy,
Inter-regional
Connectivity,
Transit,
Central Eurasia,
Greater Central
Asia.

The Central Eurasian region has been affected by various geo-economic developments in its internal and peripheral environment. These developments have been particularly influenced by developments in Ukraine, Afghanistan, the South Caucasus, and the Arctic, and have led to new trends in Central Eurasia's geo-economy. These trends have influenced the behavior of countries in Central Eurasian regional subsystems, such as Central Asia, and have had profound consequences, especially for inter-regional geo-economic linkages as a geo-economic extension. Therefore, this article asks how new trends in the Central Eurasian geo-economy affect the prospects for Greater Central Asia. The hypothesis put forward is that new trends in the Central Eurasian geo-economy, such as the redefinition of the transit network and the rebalancing of the distribution of energy resources, have led to the expansion of the Central Asian geo-economy and its inter-regional connections with South Asia in the south and the South Caucasus in the west. The findings obtained through the process tracing method and based on the conceptual framework of geo-economy and inter-regional linkages show that new trends in the geo-economy of Central Eurasia have strengthened the inter-regional linkages of Central Asia in three directions: southern, western and eastern and are based on interactive and conflictual dynamics between great powers and based on the actors and interests of regional powers that influence the prospects for the formation of a greater Central Asia. This paper will test the hypothesis raised in response to the main question using process tracing.

Cite this article: Hedayati Shahidani, M. and O. Rahimi (2025), "The Impact of New Trends in Geo-Economy of Central Eurasia on the Formation of Greater Central Asia", **Central Eurasia Studies**, Vol. 19, No. 1, pp. 438-464.

<http://doi.org/10.22059/JCEP.2026.393834.450315>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran

Introduction: The geo-economy of Central Eurasia is one of the most contested geo-economic spaces in the world. Because of its rich energy resources, strategic minerals, and important role in global supply chains, Central Eurasia plays a decisive role in major global geo-economic initiatives such as the Belt and Road Initiative (BRI). However, the war in Ukraine, the rise of the Taliban in Afghanistan, and geopolitical developments in the South Caucasus have shifted the region's geo-economic landscape by introducing new trends. This situation has had a more profound impact on landlocked Central Asia, exacerbating its geo-economic constraints. Accordingly, the region is experiencing new geo-economic approaches that could redefine the geo-economic interests of various actors.

Research question: How do emerging trends in Central Eurasia's geo-economy affect the prospects for Greater Central Asia?

Research hypothesis: New trends in the geo-economy of Central Eurasia, such as the redefinition of the transit network and the rebalancing of energy resource distribution, have led to the expansion of the geo-economy of Central Asia, connecting this region inter-regionally with South Asia to the south and the South Caucasus to the west.

Methodology and theoretical framework: Process tracing is the main method used in this paper. This method is often used for qualitative case studies. More precisely, process tracing involves analyzing evidence related to processes, sequences, and linkages in a case study, or to developing or testing hypotheses about causal mechanisms that may explain the phenomenon. Process tracing aims to develop a cumulative theory in the social sciences and to explain individual cases theoretically. The theoretical framework combines two concepts: geo-economy and inter-regional linkages. In this combined understanding, it has been concluded that the foreign policy behavior pattern of countries with geo-economic constraints, such as being landlocked, emerges as geo-economic expansion, which strengthens regional integration and develops inter-regional ties.

Results and discussion: The geo-economy of Central Eurasia has experienced various developments in the decade of 2014–2024. The Russia-Ukraine war, which led to sanctions against Russia's geo-economy; geopolitical shifts in the South Caucasus as a result of the

Nagorno-Karabakh war since 2020; the withdrawal of international coalition forces from Afghanistan; the rise of the Taliban; and, finally, developments in Russia's Arctic policy are among the important factors. These developments have led to new Central Eurasian trends. The first trend is the redefinition of Central Eurasia's transit network. This process occurred in four practical directions: first, sanctions-related restrictions on Russian, Central Eurasian, and international supply chains; second, the development of southern routes by defining new initiatives for Afghanistan and the South Caucasus; third, the creation of alternatives to East-West routes centered on the Middle Corridor; and fourth, the transformation of North-South routes (North-South Corridor to the Arctic).

The second trend is “rebalancing of energy resources distribution,” which has taken three forms: first, Russia’s strategic shift in energy export routes to the south and east; second, Europe’s focus on securing energy from non-Russian Central Eurasian sources; and third, the diversification of Central Eurasian energy export routes to reduce dependence on Russia. These trends have shaped Greater Central Asia's evolution in three general directions. The first is geo-economic expansion southward, with a focus on connectivity to South Asia. This expansion has been advanced through projects such as TRACECA, the Trans-Afghan corridor, the TAPI pipeline, the CASA-1000 power transmission project, and the development of the Afghan railway network.

The second path is Central Asia's westward geo-economic expansion and its connection to the South Caucasus. This idea is currently being developed through the Middle Corridor, the construction of the Trans-Caspian gas pipeline, and the rerouting of Kazakh oil exports through the BTC pipeline. The third path is eastward geo-economic expansion, which is less developed than the other two. This idea, known as CAMCA, envisages a geo-economic connection among Central Asia, Mongolia, the South Caucasus, and Afghanistan through an inter-regional mechanism. Although these three paths are conceptually separate, in practice and in the behavioral model of the Central Asian countries, they are pursued in parallel but in an unbalanced manner.

Conclusion: Central Asia's geo-economic expansion has gained more supporters within global supply chains, including China and Europe, and has also formed an interactive mechanism with peripheral regions. On another level, the interests of regional powers such as Turkey, Iran, India, and Pakistan are affected by these geo-economic trends and, in some cases, will significantly shape the prospects of Greater Central Asia. In such circumstances, the impact of the strategic interests of the Islamic Republic of Iran, which borders Central Asia and Central Eurasia, is inevitable. The dynamics of interaction and conflict mean that, in some regions, Iran's geo-economic interests are undermined and ignored, which can even have geopolitical consequences for Iran; in other areas, they create new capabilities and opportunities.

In this framework, Iran, as a neighbor with inescapable historical, infrastructural, and geographical ties to Central Asia and Central Eurasia, should be an effective actor in this geo-economic evolution. This influence will be possible through the development of inter-regional linkages focused on energy, transit, and trade, leading to enhanced geo-economic interdependence. At the same time, Iran can define an independent initiative alongside or in contrast to existing initiatives for the transformation of Greater Central Asia pursued by major powers. Accordingly, Iran has strong capacity to play an important role in geo-economic expansion to the south and can even define strategic interests along eastern routes. However, the geo-economic expansion of Greater Central Asia to the west, centered on Azerbaijan and the South Caucasus, is not compatible with Iran's interests and could create future geopolitical challenges due to inter-regional geo-economic linkages. These inter-regional geo-economic linkages could also change patterns of friendship and hostility and create new political mechanisms.

Keywords: Energy, Geo-Economy, Inter-regional Connectivity, Transit, Central Eurasia, Greater Central Asia.

تأثیر گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی بر شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ

مهدی هدایتی شهیدانی^۱ و امید رحیمی^۲

۱- دانشیار، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

نویسنده مسئول: hedayati@guilan.ac.ir

۲- دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: علمی پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۱۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۶/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۰۲

تاریخ انتشار برخط:

۱۴۰۵/۰۶/۱۱

واژگان اصلی:

انرژی،

ژئواکونومی،

پیوند میان منطقه‌ای،

حمل و نقل،

اوراسیای مرکزی،

آسیای مرکزی بزرگ.

منطقه اوراسیای مرکزی به دلیل تحولات مختلف ژئواکونومیک در محیط داخلی و پیرامونی‌اش در طول یک دهه اخیر زیر تأثیر موضوع‌های متعددی قرار گرفته است. این تحولات به طور مشخص در نتیجه تحولات در اوکراین، افغانستان، قفقاز جنوبی و قطب شمال شکل گرفته و سبب شکل گرفتن گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی شده‌اند. این گرایه‌ها در چارچوب پویایی‌های تعاملی، رفتارهای دولت‌های زیرسیستم‌های منطقه‌ای اوراسیای مرکزی مانند آسیای مرکزی را در تأثیر قرار داده‌اند و به طور مشخص در زمینه پیوندهای ژئواکونومیکی میان منطقه‌ای به عنوان گشودگی ژئواکونومیک تأثیرهای عمیقی را بر جای گذاشته‌اند. از این رو در این نوشتار در پی پاسخ به این پرسش هستیم که گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی چگونه بر چشم‌انداز شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ تأثیر می‌گذارند؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که روندهای جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی مانند بازتعریف شبکه حمل و نقل و متوازن‌سازی توزیع منابع انرژی، به گشودگی ژئواکونومیک آسیای مرکزی منجر شده است که در قالب اتصال میان منطقه‌ای به آسیای جنوبی در جنوب و قفقاز جنوبی در غرب متصل می‌شود. اثبات فرضیه با روش ردیابی فرایند مبتنی بر چارچوب مفهومی ژئواکونومی و پیوند میان منطقه‌ای انجام می‌شود. یافته‌های نوشتار نشان می‌دهد که گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی، پیوندهای میان منطقه‌ای آسیای مرکزی در سه جهت جنوبی، غربی و شرقی را تقویت کرده و مبتنی بر پویایی‌های تعاملی و تعارضی میان قدرت‌های بزرگ و مبتنی بر بازیگری و منافع قدرت‌های منطقه‌ای، چشم‌انداز شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ را زیر تأثیر قرار می‌دهند.

استناد: هدایتی شهیدانی، مهدی و امید رحیمی (۱۴۰۴)، «تأثیر گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی بر شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ»، مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۹، شماره ۱، صص. ۴۶۴-۴۳۸

<http://doi.org/10.22059/JCEP.2025.394596.450321>

© The Author(s).

ناشر: دانشگاه تهران

مقدمه

آسیای مرکزی در قالب دولت‌ملت‌های نوین در دوره اتحاد شوروی شکل گرفت. در این دوره، جمهوری‌های تازه تأسیس تا دهه ۱۹۳۰ در کنار مناطق دیگری از قفقاز جنوبی و حوزه بالتیک، مناطق مختلف شوروی را تشکیل می‌دادند. پیوندهای میان‌منطقه‌ای در داخل شوروی و حمله ارتش سرخ به افغانستان نخستین بار در سطح عملیاتی و مفهومی، ایده آسیای مرکزی بزرگ را شکل داد. این ایده بیشتر مبتنی بر پوشش خلأهای ژئواکونومیکی آسیای مرکزی، مبتنی بر دسترسی به آب‌های آزاد و با اتکا به پیوندهای ژئوکالچری بود. پس از فروپاشی اتحاد شوروی اگرچه در شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ گسست به وجود آمد، اما در چارچوبی متفاوت و کلان‌تر شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ دنبال شده است. در شرایطی که نگاه روسیه در برابر آسیای مرکزی حفظ وضع موجود بوده است و آسیای مرکزی بزرگ، بیشتر در پیوند با مسکو دانسته می‌شود، آمریکا مهم‌ترین بازیگری است که بعد از دهه ۱۹۹۰ ایده آسیای مرکزی بزرگ را دنبال کرده است. آمریکا در شرایطی که آسیای مرکزی از شرق به چین و از شمال به روسیه محدود است، گسترش این منطقه را به غرب و جنوب دنبال کرده است. در شرایطی که روسیه توان محسوسی برای مقاومت در این زمینه نشان نداده، چین تلاش کرده است راهبردهای کلان خود را در راستای تغییرها و تحولات سریع این منطقه تعریف کند. این وضعیت بعد از جنگ اوکراین تقویت شده و به واقعیتی اجتناب‌ناپذیر و مورد پذیرش قدرت‌های بزرگ تبدیل شده است.

با وجود رویکردهای مختلف، همچنان چگونگی شکل‌گیری این پیوندها و مسیرهای توسعه آن ابهامی مهم محسوب می‌شود. این گسترش پیوندها نیازمند طراحی سازوکارهای گفت‌وگوهای سیاسی، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، پیوست ارزش‌های راهبردی و فراگیری آن‌ها، تدوین پیوست‌های مکمل امنیتی و حتی بازتعریف زنجیره‌های تأمین و ارزش جهانی در برخی حوزه‌ها است. از این نظر فهم پویایی تحولات داخلی فرایندهای مربوط به شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ و چگونگی پیش‌برد آن‌ها به وسیله کشورهای این منطقه، قدرت‌های منطقه‌ای و بازیگران بین‌المللی می‌تواند بر بازتعریف ژئواکونومی اوراسیای مرکزی و حتی مناطق پیرامونی تأثیر بگذارد. در این چارچوب در این نوشتار می‌خواهیم ضمن ارزیابی و فهم روندها و فرایندهای مهم‌ترین گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی بعد از سال ۲۰۲۰، تأثیرهای این روندها و فرایندها بر چشم‌انداز شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ را به‌عنوان گشودگی ژئواکونومیکی میان منطقه‌ای بررسی کنیم.

پیشینه پژوهش

تاکنون در این حوزه پژوهش‌ها و مطالعات بسیاری انجام شده است که در دو سطح برداشت‌های تاریخی و مفهوم‌سازی سستی و رویکردهای ژئوپلیتیکی معاصر قابل دسته‌بندی است. در برداشت‌های اولیه، کانفیلد (۱۹۹۲) در مقاله «ساختارسازی دوباره در آسیای مرکزی بزرگ‌تر: تغییر تنظیم‌های سیاسی» تأکید می‌کند که فناوری‌های حمل‌ونقل و ارتباطات، همواره پیکربندی ژئوپلیتیک «آسیای مرکزی بزرگ» را دگرگون کرده‌اند. فولر (۱۹۹۰) در مقاله «پیدایش آسیای مرکزی» استدلال می‌کند که با فروپاشی پرده آهنین اتحاد شوروی آسیای مرکزی بزرگ به‌عنوان یک کل ژئوپلیتیک درحال پیدایش دوباره شامل ایران، افغانستان، پاکستان، ترکیه و جمهوری‌های مسلمان شوروی مطرح می‌شود. کورنل (۲۰۰۶) در مقاله «تهدید مواد مخدر در آسیای مرکزی بزرگ: از پیوند جرم و تروریسم تا نفوذ دولتی؟» ضمن مفهوم‌سازی آسیای مرکزی بزرگ، به‌طور مشخص چالش‌های امنیتی مانند مواد مخدر و جرائم فراملی را زیرمجموعه آن بررسی کرده و پیامدهای آن را ارزیابی می‌کند. کازانتسف و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله «میان روسیه و چین: آسیای مرکزی در اوراسیای بزرگ‌تر»، در ایده اوراسیای بزرگ‌تر، در عمل ایده آسیای مرکزی بزرگ‌تر را در چارچوب گسترده اوراسیای مرکزی ارزیابی کرده و تحلیل می‌کند که سازمان‌های نوپدید در اوراسیای مرکزی پس از فروپاشی اتحاد شوروی بستر اصلی شکل‌گیری این ژئوپلیتیک هستند. روی (۲۰۰۰) در کتاب «آسیای مرکزی جدید: شکل‌گیری ملت‌ها» این ایده را به‌طور ایجابی بر اساس روندهای منطقه‌ای جدید در آسیای مرکزی ارزیابی می‌کند.

در برداشت‌های تاریخی، مانز^۱ در کتاب معروف «پیدایش و حاکمیت تیمورلنگ» مبانی تاریخی آسیای مرکزی بزرگ را بررسی می‌کند. آقایی و طاهری (۱۳۹۶) در مقاله «تبیین ژئواکونومیک نظم منطقه‌ای خاورمیانه و آسیای مرکزی در سیستم جهانی» معتقدند منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی مناطقی جدا از هم نیستند؛ بلکه در قالب یک منطقه تصور می‌شوند که ویژگی‌های مشترک اقتصادی دارند، مانند تولیدکننده مواد خام در نظام بین‌الملل، حاشیه‌ای شدن در نظم اقتصادی بین‌المللی، شکننده و آسیب‌پذیر بودن در پیوندهای راهبردی خود با مناطق مرکزی، داشتن وابستگی سیاسی و نظامی به مناطق مرکزی و قرارگرفتن در سیاست‌های کنترلی نظام مرکزی. در مجموع، چنین برداشت‌های تاریخی زمینه را برای گسترش رویکردهای ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیک جدید فراهم کرد.

در رویکرد ژئوپلیتیکی و سیاسی معاصر در منابع انگلیسی، استار^۱ را می‌توان یکی از مطرح‌کنندگان اصلی این ایده در نظر گرفت. استار (۲۰۰۵) در مقاله «یک آسیای مرکزی بزرگ: مشارکت برای افغانستان و همسایگان آن» آشکارا افغانستان را بخشی از آسیای مرکزی در نظر گرفته است و آن را یک کل واحد می‌نامد. او منافع آمریکا را در تعریف آسیای مرکزی بزرگی توضیح می‌دهد که افغانستان قلب آن است. بعدها در سال ۲۰۰۸ او این ایده را گسترش داد و در مقاله «در دفاع از آسیای مرکزی بزرگ» تأکید کرد که ایده آسیای مرکزی بزرگ سرشت اقتصادی و مسیر حمل‌ونقلی دارد تا قانون ژئوپلیتیک پیرامونی و از موقعیت تاریخی دو هزارساله آسیای مرکزی بزرگ به‌عنوان مرکزی برای جهان در مفهوم سیاسی، اقتصادی و تمدنی ریشه می‌گیرد.

سوانستروم^۲ (۲۰۱۰) در مقاله «چین و آسیای مرکزی بزرگ: فرصت‌های اقتصادی و نگرانی‌های امنیتی» این ایده را از دیدگاهی دیگر بررسی می‌کند. برداشت وی از آسیای مرکزی بزرگ، پنج کشور کنونی به علاوه افغانستان، پاکستان، ایران و مغولستان است و این ایده را براساس پیدایش مسالمت‌آمیز چین تنظیم می‌کند. او در سال ۲۰۱۱ در مقاله دیگری در مرکز مطالعات جاده ابریشم، این ایده را بیشتر گسترش داد. کولایی و امامی (۱۴۰۲) در مقاله «جایگاه بندر چابهار در تعمیق همکاری ایران و آسیای مرکزی» می‌گویند پویایی‌های ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی پسا شوروی در فضای اوراسیای مرکزی فرصت‌های جدیدی ایجاد کرده‌اند و در نتیجه آن، بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در پی بهره‌برداری از این فرصت‌های جدید هستند. آقایی و فلاحی (۱۳۹۴) در مقاله «آسیای مرکزی بزرگ‌تر از افسانه تا واقعیت» این ایده را بررسی کرده‌اند. آن‌ها ایده آسیای مرکزی بزرگ را از نگاه استار، سوانستروم و کورنل^۳ بررسی کرده‌اند که آسیای مرکزی را شامل افغانستان، قفقاز جنوبی و شمالی می‌دانستند و روایتی آمریکایی از این برداشت ارائه می‌دهند.

روش پژوهش: ردیابی فرایند

این نوشتار با اتکا به روش کیفی انجام شده است. رویکرد اصلی آن، ردیابی فرایند^۴ است. ردیابی فرایند ابزاری بنیادین برای تحلیل کیفی است. از این روش بیشتر برای پژوهش‌های موردی براساس

1. Frederick Starr

2. Niklas Swanström

3. Cornell

4. Process Tracing

داده‌های کیفی استفاده می‌شود (Collier, 2011: 823). در برداشت‌های دقیق‌تر ردیابی فرایند به‌عنوان «تحلیل شواهد در مورد فرآیندها، توالی‌ها و ترکیبات رویدادها در یک مطالعه موردی یا هدف‌های مرتبط با توسعه یا آزمون فرضیه‌هایی در مورد سازوکارهای علی که ممکن است به‌طور علی قضیه را توضیح دهند» (Anderl, 2015:3). هدف ردیابی فرایند، ارائه استنباط‌های علی از «موارد تاریخی» است که به‌عنوان توضیح رویدادهای گذشته در نظر گرفته می‌شود. این روش بر درک دارای سازوکاری از علیت در واقعیت‌های اجتماعی استوار است و نخستین گام آن، از بازسازی یک فرایند علیت میان یک متغیر مستقل و نتیجه شروع می‌شود. امروزه از این روش بیشتر با هدف شناسایی یا آزمودن فرضیه‌های مربوط با سازوکارهای علی استفاده می‌شود. از این‌رو برای تبیین رویدادی ویژه باید آن را در یک پیوستار علی قرار داد و مراحل مختلف ایجاد پدیده را روشن کرد (Ranjbar, Hajipour and Yazdani, 2022: 51-52). داده‌های کیفی با تحلیل محتوای کیفی، مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته گردآوری می‌شوند. در بخش‌هایی از مطالعه پیش‌رو از مطالعات مقایسه‌ای تاریخی^۱ نیز به‌طور مقطعی استفاده کرده‌ایم.

چارچوب مفهومی: ژئواکونومی و پیوند میان منطقه‌ای

ژئواکونومی نتیجه تأثیرهای وضعیت‌های جغرافیایی بر اقتصاد تعریف می‌شود. روابط ژئواکونومیک در این برداشت مجموع روابط اقتصادی میان کشورها است که در تأثیر شرایط جغرافیایی تعریف می‌شود. درواقع روابط ژئواکونومیک زمانی شکل می‌گیرد که جریان‌های مرتبط از نظر اقتصادی از متغیرهای ژئواکونومیک میان اقتصادها حرکت می‌کند و تعامل این متغیرها به‌طور مستمر موقعیت ژئواکونومیک این بازیگران را بازتعریف می‌کند. فرایند تعامل میان این متغیرهای ژئواکونومیک را بیشتر موقعیت فضایی، تخصیص منابع، قدرت اقتصادی، امنیت و نیازهای توسعه‌ای یک اقتصاد در تأثیر قرار می‌دهد (Zhao, Jiang, Wei and Zhao, 2023:1-3). ژئواکونومی همچنین به‌عنوان رابط میان سیاست‌های اقتصادی و تغییر در قدرت ملی، یا به بیان دیگر، ژئوپلیتیک پدیده‌های اقتصادی در نظر گرفته می‌شود. از جنبه‌ای دیگر به‌عنوان پیامدهای اقتصادی روندهای ژئوپلیتیک و قدرت ملی مورد توجه قرار می‌گیرد. در بعد نخست، شیوه اثرگذاری سیاست‌های داخلی کشورها بر تغییر سیاست قدرت موردنظر قرار می‌گیرد. برای نمونه، با تقویت اقتصاد چین وزن ژئوپلیتیکی این کشور بالا رفته و قدرت و نفوذ این کشور در مجامع بین‌المللی افزایش یافته است. در بعد دوم، پیامدهای اقتصادی که

روندهای ژئوپلیتیک در پی خواهند داشت مورد توجه قرار می‌گیرند (Manzoor, 2022: 5). در این میان تغییرهای ساختاری مبتنی بر ژئواکونومی اهمیت بیشتری می‌یابد؛ تحولات اصلی که می‌تواند به تغییر وضعیت ژئواکونومیک کشورها منجر شود. در برخی نظریه‌ها این تحولات به دنبال تغییرهای ژئوپلیتیکی در نظر گرفته می‌شوند و در برخی رویکردهای نظری، با ثبات عوامل جغرافیایی، تغییر در مؤلفه‌های اقتصادی می‌تواند چنین تحولی را محقق کند. مؤلفه‌هایی مانند قدرت دانش، گذار از اقتصاد کشاورزی به صنعتی، طبقه متوسط فعال و ظرفیت‌های مالی به عنوان شاخص‌های تعیین‌کننده قدرت ژئواکونومیک یک کشور در بلندمدت ارزیابی می‌شوند که می‌تواند به تغییرهای ژئواکونومیک منجر شوند (Baru, 2012: 56). با تعمیم این رویکرد به سطح منطقه‌ای می‌توان به عوامل اصلی و تأثیرگذار بر گرایه‌های متداخل ژئواکونومیک دست یافت. مفهوم شبکه‌های ژئواکونومیک^۱ کمک زیادی به فهم این موضوع می‌کند. در عصر ژئواکونومیک جهانی شدن چرخش، گذار و تعامل عناصر ژئواکونومیک در حال شکل‌دادن و بازتعریف شبکه ژئواکونومیک جهانی است (Wei, et al., 2022: 1) که می‌تواند در مدل شبکه‌ای این تغییرها را توضیح دهد.

باید به این نکته توجه داشت که دامنه و تداوم ظرفیت‌ها و برتری‌های ژئواکونومیک در یک کشور و حتی یک منطقه باقی نمی‌ماند و می‌تواند به عرصه‌هایی گسترده‌تر گسترش یابد. توسعه این ظرفیت‌ها میان مناطق مختلف می‌تواند پیوندهای پایداری را به گونه‌ای شکل دهد که حتی شکل مناطق دچار تغییر شود و پیوند میان منطقه‌ای^۲ شکل بگیرد. همچنین ارتباطات میان مناطق این قابلیت را دارند که راهکارهایی برای برخی از چالش‌های جهانی از تغییرهای اقلیمی جهانی گرفته تا کاهش منابع به دست آورند (Gilson, 2020:727). این وضعیت سبب شد ارتباطات میان منطقه‌ای مورد توجه قرار گیرد و به مرور میان منطقه‌گرایی به عنوان رویکردی نظری به ارتباطات میان کشورها و مناطق گسترش یابد.

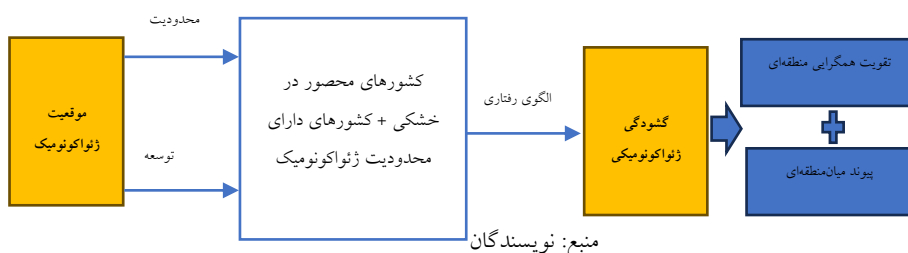
در برداشت‌های ساده‌سازی شده میان منطقه‌گرایی سطح مشخصی از همکاری مناطق با یکدیگر تعریف می‌شود. به دلیل اینکه یک منطقه بیشتر در چارچوب یک گروه از کشورها یا یک نهاد منطقه‌ای شکل می‌گیرد، ارتباطات میان منطقه‌ای به عنوان رابطه گروه با گروه برآورد می‌شود. این رابطه با روابط فرامنطقه‌ای متفاوت است که در آن کشورهایی از دو منطقه مختلف با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند (Hamanaka, 2019: 4-5). در برداشت‌های متأخر،

1. Geo-economic networks
2. Inter-regional connectivity

نظریه پردازانی مانند هانگی، سه گونه از میان منطقه گرایی را تعریف کرده‌اند. نخست، میان منطقه گرایی خالص^۱ که در آن روابط میان گروه‌های منطقه‌ای شکل می‌گیرد مانند ارتباط اتحادیه اروپا و آسه‌آن. دوم، فرامنطقه گرایی^۲ که ترتیبی تعریف می‌شود که در آن دولت‌ها با ظرفیت‌های انفرادی خود در آن مشارکت می‌کنند. سوم، میان منطقه گرایی هیبریدی^۳ که روابط میان گروه‌های منطقه‌ای و قدرت‌های منفرد است، مانند مشارکت راهبردی اتحادیه اروپا با قدرت‌های منطقه‌ای (Gardini and Malamud, 2018:18). بر این اساس می‌توان به سادگی مدل سازی ارتباطات میان منطقه‌ای را براساس رویکردهای ژئواکونومیک توضیح داد.

یکی از متداول ترین مدل‌های رفتاری کشورها در پیوند میان منطقه‌ای با انگیزه‌های ژئواکونومیک قرارگرفتن در بن‌بست‌ها یا محدودیت‌های ژئواکونومیک است. شایع‌ترین گونه از این محدودیت، محصوربودن در خشکی^۴ است. این کشورها که ۲۰ درصد از جهان را تشکیل می‌دهند ۴۰ درصد از کشورهای فقیر دنیا هستند و کمتر از ۱۰ درصد از کشورهای ثروتمند جهان را شامل می‌شوند. هزینه‌های بالای حمل‌ونقل به دلیل دسترسی مستقیم نداشتن به اقیانوس‌ها، هزینه تجارت و گسترش زیرساخت‌های داخلی را در این کشورها افزایش می‌دهد. این موضوع سبب شده است مدل رفتاری آن‌ها، متنوع کردن دسترسی به مسیرهای حمل‌ونقل برای کاهش وابستگی به کشورهای ساحلی باشد. رفتار دیگر این کشورها مشارکت در راه‌گذرهای بین‌المللی و متنوع کردن بازارهای خارجی است. در چنین شرایطی سیاست‌های برون‌گرای کشورهای محصور در خشکی می‌تواند امکان همکاری منطقه‌ای را افزایش دهد (Lahiri and Masjidi, 2012: 506). زمانی که در مناطق مجاور این دسترسی به آب‌های آزاد وجود دارد، این موقعیت به گسترش پیوندهای میان منطقه‌ای منجر می‌شود.

شکل ۱: مدل مفهومی ژئواکونومی و پیوند میان منطقه‌ای و رفتار کشورهای محصور در خشکی

1. Pure inter-regionalism
2. Trans-regionalism
3. Hybrid inter-regionalism
4. Land locked

تحولات ژئواکونومیک در اوراسیای مرکزی

ژئواکونومی اوراسیای مرکزی در یک دهه اخیر (۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴) تحولات قابل توجهی داشته است. این تحولات را می‌توان در چند لایه ارزیابی کرد. نخستین و مهم‌ترین تحول روند فزاینده تنش‌ها در اوکراین بوده است. با پیوسته‌سازی کریمه به روسیه و درگیری آغازشده از مارس ۲۰۱۴ برای نخستین بار، تحریم‌های اقتصادی کشورهای غربی علیه روسیه به کار گرفته شد و روسیه نیز در اقدامی متقابل، این کشورها را تحریم کرد (Kholodilin and Netsunajev, 2019: 39). بعد از فوریه ۲۰۲۲ این تحریم‌ها به اوج رسید و به تدریج به سد ژئواکونومیک در مسیرهای غربی اوراسیای مرکزی منجر شد. در این زمان رژیم تحریم‌ها به ۴۸ کشور افزایش یافت که در حوزه ژئواکونومی تأثیرهای قابل توجهی داشت. زیرساخت‌های لجستیک روسیه تحریم شد و بر سوخت‌های فسیلی روسیه از جمله نفت و گاز و صادرات تأثیر بسزایی گذاشت. این تحریم‌ها همچنین مسیرهای دسترسی به روسیه را محدود کرد و حتی بر تعامل‌های اقتصادی روسیه و کشورهای حوزه اتحاد شوروی تأثیر گذاشت (Hosoe, 2023: 305-306). جنگ در اوکراین در کنار شرایط پرتنش مرزهای غربی بر روسیه و ژئواکونومی اوراسیای مرکزی تأثیرهای عمیقی داشت که در سطح‌ها و لایه‌های مختلف قابل ارزیابی است. دومین رویداد تحولات در قفقاز جنوبی به عنوان یکی از زیرسیستم‌های اوراسیای مرکزی است که با محوریت قره‌باغ روی داد. جنگ دوم قره‌باغ در سال ۲۰۲۰ به تکامل ژئوپلیتیک قفقاز جنوبی منجر شد. پیدایش مشارکت جدید ترکیه و روسیه در قفقاز جنوبی در کنار تضعیف نقش غرب در چارچوب سازمان امنیت و همکاری اروپا از مهم‌ترین نشانه‌های این تکامل ژئوپلیتیکی بود. این جنگ با موافقت‌نامه آتش‌بس در نوامبر ۲۰۲۰ پایان یافت که پیامدهای ژئواکونومیکی شایان توجهی ایجاد کرد. مناطق اشغال‌شده از جمهوری آذربایجان در این فرایند آزاد شدند و موضوع‌هایی مانند راه‌گذر زنگه‌زور به توافق دوطرف افزوده شد که زمینه‌های تکامل در نقش ژئواکونومیک قفقاز جنوبی را با طراحی ابتکارهای حمل و نقلی جدید مانند راه‌گذر میانی به وجود آورد (Neset and Aydin, 2023: 11-13). حل و فصل وضعیت مناطق اشغال‌شده جمهوری آذربایجان و فروکش کردن بحران، در کنار پیدایش ایده‌های ژئواکونومیک جدید بعد از سال ۲۰۲۲ با شروع جنگ اوکراین به تکامل بخش‌هایی از ایده راه‌گذر میانی منجر شد.

سومین رویداد، خروج نیروهای ائتلاف بین‌المللی از افغانستان بود. این خروج پس از هزینه‌کرد (۲،۳) تریلیون دلار سرانجام به سقوط کابل در اوت ۲۰۲۱ به دست طالبان منجر شد.

حضور طالبان در قدرت، شرایط ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک افغانستان را تغییر داد. پس از آن طالبان آشکارا خواستار پیوستن به راه‌گذر اقتصادی چین و پاکستان^۱ شد و چین فرایند جدیدی از سرمایه‌گذاری در حوزه زیرساخت‌ها در افغانستان را شروع کرد. روسیه نیز هم‌زمان با حفظ ملاحظه‌های امنیتی و سیاسی، تعامل‌های نزدیک با طالبان را در دستور کار قرار داد (Boni, 2022: 377-378). آسیای مرکزی در این دوره توانست به راه‌گذر لجستیکی مهمی در ارتباط با افغانستان تبدیل شود که به دنبال آن، ایده‌های ژئواکونومیک مبتنی بر افغانستان که تا پیش از این به دلیل مسائل امنیتی مرتبط با طالبان راکد مانده بودند دوباره جریان یافتند.

در کنار این تحولات ژئواکونومیک اساسی که در غرب (اوکراین) و جنوب (آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی) اوراسیای مرکزی رخ داد، برخی روندهای با اهمیت کمتر نیز در شرق و شمال ایجاد شد. در شرق اوراسیای مرکزی تحریم روسیه بر ابتکار یک کمربند و یک راه و به‌ویژه راه‌گذر ریلی وراسیبری^۲ و ارتباط چین و اروپا از مسیر روسیه تأثیرهای عمیقی گذاشت (Kumagai, et al., 2022: 2). تنش‌ها در تایوان، شبه‌جزیره کره و اختلاف‌ها با ژاپن نیز تأثیرهای محسوسی را متأثر از تنش‌های پس از فوریه ۲۰۲۲ بر محیط شرقی اوراسیای مرکزی گذاشت. در شمال نیز سیاست‌های روسیه در ژئواکونومی قطب شمال از سال ۲۰۱۴ در تأثیر مستقیم تحریم‌های غرب قرار گرفت. یکی از محورهای مهم تحریم‌های پس از پیوسته‌سازی کریمه، فناوری استخراج نفت شیل و نزدیک ساحل در قطب شمال بود که بر همکاری‌های روسیه با شرکت‌های آمریکایی، ایتالیایی و نروژی تأثیر گذاشت (Aalto and Forsberg, 2016: 228). بستن مسیرهای روسیه به‌واسطه تحریم، جایگاه قطب شمال به‌عنوان گذرگاه راهبردی حمل‌ونقل دریایی در سطح جهانی را ارتقا داد.

گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی

در نتیجه تحولات اشاره‌شده در اوراسیای مرکزی، در این منطقه شاهد گذار تدریجی از ژئوپلیتیک به ژئواکونومی بوده‌ایم. این موضوع به دلیل تأثیرهای این تحولات در دو حوزه حمل‌ونقل و انرژی بوده است. در حوزه حمل‌ونقل شاهد بازتعریف شبکه حمل‌ونقلی و لجستیکی اوراسیای مرکزی به‌عنوان گرایه‌ای اجتناب‌ناپذیر بوده‌ایم. رویکرد محسوس گسترش مسیرهای جنوبی در پیوندهای میان‌منطقه‌ای با تعریف ابتکارهای جدید در نتیجه فرصت‌های

1. China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)

2. Trans-Siberian Railway

نوپدید و بن‌بست در پیوندهای میان منطقه‌ای غربی به وجود آمد. در نتیجه جنگ در اوکراین و تحریم بسیاری از زیرساخت‌های پشتیبانی روسیه، نه تنها زنجیره‌های تأمین^۱ روسیه و اروپا، بلکه زنجیره‌های تأمین اوراسیای مرکزی و حتی جهانی با محدودیت‌هایی روبه‌رو شدند. این جنگ سبب اختلال در زنجیره تأمین غلات، سوخت، فناوری و برخی مواد معدنی کمیاب شد و در روسیه و اوراسیای مرکزی به موازات اروپا و دیگر نقاط جهان تورم به وجود آورد (Bargujara, Kalwar, Dermitzakis, and Wassan, 2025: 11). این موضوع سبب چرخشی اجتناب‌ناپذیر در مسیر زنجیره‌های تأمین اوراسیای مرکزی به جنوب شد. این گرایش اجتناب‌ناپذیر با دو فرصت اصلی در دو زیرسیستم جدید اوراسیای مرکزی همراه شد که دو جهت‌گیری جدید در مسیر حمل‌ونقل را به وجود آورد.

افغانستان در نتیجه این تحولات در اتصال منطقه‌ای، نقش پررنگ‌تری پیدا کرده و با اضافه شدن به مسیرهایی مانند راه‌گذر اقتصادی چین و پاکستان جایگاه جدیدی یافته است (Bukhari, Iqbal and Khan, 2024: 700). راه‌گذر ورافغان^۲ تعریف شد که آسیای مرکزی را در پیوندی میان منطقه‌ای از مسیر ازبکستان به افغانستان و سرانجام از مسیر پیشاور به پاکستان و اقیانوس هند متصل می‌کند (Khan, 2022: 137). این راه‌گذر در چارچوب شرایط جدید به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان و محدودیت‌های ناشی از جنگ اوکراین مورد توجه بیشتری قرار گرفت. همچنین جایگزینی برای نقش و موقعیت روسیه در مسیر اتصال شرق به غرب با محوریت دسترسی چین و آسیای مرکزی به اروپا شکل گرفت. این طرح اتصال آسیای مرکزی به قفقاز جنوبی از مسیر دریای خزر را به عنوان جایگزینی برای مسیر شمالی از روسیه تعریف می‌کرد (Eldem, 2022: 3) و پیوند میان منطقه‌ای را مبتنی بر منافع اروپا شکل داد. برون‌داد دیگر این تحولات در چارچوب بازتعریف شبکه پشتیبانی و مسیر حمل‌ونقل اوراسیای مرکزی، تغییر مسیر راه‌گذر بین‌المللی شمال-جنوب بود. مسیر سنتی این راه‌گذر دسترسی آسیای جنوبی به اروپا از مسیر جنوب غرب آسیا و اوراسیای مرکزی تا سن‌پترزبورگ تعریف شده بود، ولی در چارچوب تحولات جدید، گسترش دسترسی هند و بازیگران دیگر به قطب شمال به عنوان هدف این راه‌گذر تعریف شد (Hunter, 2023: 46). زیرا دسترسی به اروپا از مسیر روسیه در عمل بعد از جنگ اوکراین بسته شده بود.

گرایه دوم در حوزه انرژی روی داده است. این تحولات سبب شده است در توزیع منابع انرژی

1. Supply chains
2. Trans- Afghan

اوراسیای مرکزی بازتوازن شکل بگیرد و توزیع منابع مازاد و صادراتی در این منطقه با تغییرهایی روبه‌رو شود. مهم‌ترین تحریم‌های غرب در نتیجه جنگ اوکراین بر تجارت انرژی روسیه به کار گرفته شد با این هدف که توان هزینه‌کرد روسیه در حوزه نظامی برای جنگ کاهش یابد. این موضوع اقتصاد و جامعه روسیه و اروپا را به شدت زیر تأثیر قرار داد، زیرا از یک سو اروپا به واردات انرژی روسیه وابسته بود و از سویی اصلی‌ترین بازار صادرات انرژی روسیه اروپا بود (Chen, et al, 3082: 2023). این موضوع سبب شد در تأمین انرژی اروپا و بازار صادراتی روسیه به‌طور هم‌زمان خلأ ایجاد شود که فقط در گاز طبیعی حدود ۱۰۰ میلیارد مترمکعب در سال بود.

این خلأ به شکل‌گیری دو گرایه جدید منجر شد. نخست، چشم‌انداز کاهش محسوس تولید گاز تا سال ۲۰۳۰، نگاه روسیه را متوجه بازارهای صادراتی جدید کرد که مهم‌ترین آن، تمرکز بر بازارهای آسیایی بود. گسترش صادرات گاز به ترکیه از راه ترک‌استریم و تقویت صادرات به چین و آسیای مرکزی با خطوط لوله شبکه توزیع گاز اوراسیای مرکزی بخشی از این نگاه روسیه به آسیا^۱ در حوزه انرژی بوده است (Pye, et al., 2025: 8). بازارهای آسیای جنوبی و ایران بخش دیگری از تمرکز روسیه را تشکیل داده است. در سوی دیگر، اروپا به تأمین انرژی مورد نیاز خود از منابع انرژی غیرروسی اوراسیای مرکزی توجه ویژه‌ای کرد. یکی از این مناطق قفقاز جنوبی با جایگاه محوری جمهوری آذربایجان بود که پس از جنگ اوکراین در تأمین امنیت انرژی اروپا و در مشارکت شرقی^۲ اتحادیه اروپا موقعیت ویژه‌ای یافت (Erbil and Tanrisever, 2024: 89). اروپا در این دوره برای افزایش ظرفیت صادرات گاز از جمهوری آذربایجان به توافقاتی جدیدی رسید.

نقطه کانونی دیگر در تمرکز اروپا برای پوشش این خلأ، منابع گاز ترکمنستان با تأکید بر ساخت خط لوله وراخزر بوده است. این خط لوله به طول ۳۰۰ کیلومتر در بستر دریای خزر قابلیت تأمین تا ۳۰ میلیارد مترمکعب گاز به وسیله ترکمنستان و از مسیر قفقاز جنوبی برای اروپا را دارد (Zanatta, 2023: 133). کشورهای آسیای مرکزی نیز در چارچوب تنش‌های روسیه و غرب، رویکرد جدیدی به متنوع‌کردن مسیرهای انرژی خود به مقصدهای جدید با هدف کاهش وابستگی به روسیه و اروپا داشته‌اند. بارزترین نمونه آن، وابستگی صادرات نفت قزاقستان به خطوط لوله مستقر در روسیه است. قزاقستان اصلی‌ترین شریک اروپا در حوزه نفت در آسیای مرکزی و حوزه دریای خزر است که حدود ۶۴ درصد از کل صادرات و

1. Pivot to Asia

2. Eastern Partnership

تقریباً بیشتر صادرات آن به اروپا در سال ۲۰۲۱ از دو مسیر کنسرسیوم خط لوله خزر^۱ و خط لوله آتیرائو و سامارا^۲ بوده است (Akhmedov, 2023: 119). ترکمنستان نیز به شیوه مشابه با هدف کاهش فشارهای مربوط با خط لوله وراخزر، در توافق با طالبان به شکل عملگرایانه‌ای گسترش خط لوله تاپی را در دستور کار قرار داده است. این طرح در حال حاضر در مرحله نخست در مسیر سرحدآباد به هرات انجام می‌گیرد (Kaleji, 2025). این موضوع بر تغییر گرایه‌های ژئواکونومیک اوراسیای مرکزی پیامدهای جدی داشته است.

جدول ۱: گرایه‌های جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی

حوزه	گرایه جدید	جهت‌گیری‌های جدید
حمل و نقل	بازتعریف شبکه حمل و نقل	محدودیت تحریمی در زنجیره‌های تأمین روسیه، اوراسیای مرکزی و بین‌المللی
		توسعه مسیرهای جنوبی با تعریف ابتکارهای جدید برای افغانستان و قفقاز جنوبی
		جایگزینی برای مسیرهای شرق به غرب با جایگاه محوری راه‌گذر میانی
		تغییر مسیرهای شمال‌جنوب و راه‌گذر شمال جنوب به قطب شمال
انرژی	بازتوازن توزیع منابع انرژی	تغییر راهبردی مسیرهای صادرات انرژی روسیه به جنوب و شرق
		تمرکز اروپا به تأمین انرژی از منابع غیرروسی اوراسیای مرکزی
		متنوع‌سازی مسیرهای صادرات انرژی اوراسیای مرکزی برای کاهش وابستگی به روسیه

منبع: نویسندگان

چشم‌انداز تحقق ایده آسیای مرکزی بزرگ در پرتو تحولات ژئواکونومیک

این گرایه‌ها در زیرسیستم‌های اوراسیای مرکزی پیامدها و برون‌دادهای مختلفی خواهد داشت. یکی از این مناطق، آسیای مرکزی است؛ منطقه‌ای محصور در خشکی، همسایه افغانستان با بسته‌بودن امنیتی در جنوب و در میان چین و روسیه. این موقعیت موجب شده است محدودیت‌های ژئواکونومیک متعددی در این منطقه به وجود آید و براساس مدل نظری ترسیم‌شده، دو مدل رفتاری از جمله تقویت همگرایی منطقه‌ای در سطح داخلی و گشایش

1. Caspian pipeline consortium pipeline
2. Atyrau-Samara pipeline

ژئواکونومیک در قالب گسترش پیوندهای میان منطقه‌ای در سطح بیرونی پدیدار شود. این گشایش در دو جهت غربی و جنوبی به‌طور هم‌زمان شکل گرفته است که هرکدام مبتنی بر فرصت‌ها، چالش‌ها، طرح‌ها و البته گرایه‌های موجود می‌توانند بسترهای شکل‌گیری ایده آسیای مرکزی بزرگ را فراهم کنند.

جهت نخست و مدل نخست گشایش ژئواکونومیک به سمت جنوب با جایگاه محوری اتصال به آسیای جنوبی است. اگرچه اتصال میان آسیای مرکزی و جنوبی در تاریخ ریشه دارد، در دوره معاصر طرح عملیاتی آن را کلیتون، وزیر امور خارجه آمریکا در سال ۲۰۱۱ مطرح کرد. او با تأکید بر ارتباطات تاریخی دو منطقه، شکل‌دهی به شبکه تجاری میان منطقه‌ای با عنوان جاده ابریشم را مطرح کرد. پیش از کلیتون نیز در مورد اصطلاح تخصصی جاده ابریشم مبتنی بر این رویکرد در چارچوب راه‌گذر تراسیکا در سال ۱۹۹۳ بحث شده بود. به‌دنبال آن در مورد راهبرد جاده ابریشم آمریکا در سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۶ دو بار در کنگره بحث شد (Laruelle, 2015: 363-364). با این حال بعد از طرح ایده کلیتون فضای عملیاتی این اتصال با جایگاه محوری حوزه ژئواکونومی مبتنی بر سه حوزه خطوط ریلی، خطوط لوله انتقال انرژی و خطوط انتقال برق شکل گرفت. در حوزه ریلی، شبکه ریلی آسیای مرکزی به‌طور نزدیکی با بازی بزرگ میان روسیه و بریتانیا در دهه ۱۸۷۰ ارتباط دارد که چشم‌اندازی از اتصال شبکه ریلی روسیه در اوراسیای مرکزی به شبکه ریلی بریتانیا در هند در نظرش بود (Högselius, 2022: 229). این ایده با گسترش شبکه ریلی افغانستان به‌وسیله آمریکا با جایگاه محوری این اتصال تداوم یافت. لایه دوم خطوط لوله انتقال انرژی بود که مهم‌ترین طرح زیرساختی در طول آن با محوریت خط لوله انتقال گاز تاپی با ظرفیت انتقال ۳۳ میلیارد مترمکعب در سال تعریف شد. بخش افغانستان این طرح، قرار بود حامیانی مانند بانک توسعه آسیایی، بانک بازسازی و توسعه اروپا، بانک توسعه اسلامی و صندوق توسعه عربستان سعودی داشته باشد (Assanbayev, 2023: 34).

سومین بخش انتقال برق با عنوان طرح کاسا ۱۰۰۰ تعریف شد که خط انتقال برق از تاجیکستان و قرقیزستان به افغانستان، پاکستان و هند را پیش‌بینی می‌کرد. این طرح به‌دلیل وضعیت امنیتی افغانستان و تنش‌های هند و پاکستان محقق نشده است (Ahmar, 2021: 129). خروج آمریکا و به‌دنبال آن به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان و شناسایی نشدن دولت آن به‌وسیله جامعه بین‌المللی سبب شده است چشم‌انداز این طرح‌ها تضعیف شود، اما همچنان ایده‌های مبتنی بر آن در رویکرد عمل‌گرایانه آسیای مرکزی باقی است. در برخی برداشت‌ها

این اتصال با رویکرد چینی و مبتنی بر اتصال آسیای مرکزی و جنوبی به راه‌گذر اقتصادی چین و پاکستان از مسیر راه‌گذر واخان مطرح شده است. در این برداشت اتصال آسیای مرکزی نه تنها به آسیای جنوبی، بلکه به غرب آسیا نیز پیش‌بینی شده است و گسترش آن در چارچوب ابتکار یک کمربند و یک راه برای اتصال چین و اوراسیای مرکزی بدون روسیه و آمریکا ارزیابی می‌شود (Chen R., 2022: 12). با وجود محدودیت‌های ناشی از جنگ اوکراین و نگاه راهبردی روسیه به جنوب در کنار به قدرت رسیدن دوباره ترامپ و تمرکز دوباره آمریکا بر افغانستان و چین، چشم‌اندازهای این اتصال ژئواکونومیک میان منطقه‌ای دوباره تقویت شده است. جهت دوم گشایش ژئواکونومیک آسیای مرکزی به غرب با اتصال به قفقاز جنوبی است. این اتصال به عنوان پیوندی میان منطقه‌ای نخستین بار در سال ۱۹۷۷ با ابتکار بانک توسعه آسیایی در قالب همکاری اقتصادی منطقه‌ای آسیای مرکزی^۱ مطرح شد که شامل شش راه‌گذر اقتصادی می‌شد و گسترش همکاری‌های اقتصادی و یکپارچه‌سازی تجاری را هدف‌گذاری می‌کرد (Samad and Abbas, 2021: 22-23).

این شش راه‌گذر بیشتر با اتصال آسیای مرکزی و قفقاز به شرق آسیا، اوراسیای مرکزی، جنوب آسیا، خاورمیانه و اروپا پل‌های میان منطقه‌ای برقرار می‌کردند. با این حال این ایده به مرور گسترش یافت و از راه‌های مختلف انرژی و مسیر حمل‌ونقلی پیوندهای میان منطقه‌ای میان آسیای مرکزی و قفقاز را تقویت کرد. در حوزه مسیر حمل‌ونقل، راه‌گذر میانی که در عنوانی کلان‌تر به آن، راه‌گذر مسیر حمل‌ونقل بین‌المللی وراخزر نیز گفته می‌شود با اتصال چین و اتحادیه اروپا گسترش یافته است. گسترش این راه‌گذر پس از جنگ اوکراین و بسته‌شدن دسترسی به بندرها و مسیرهای ریلی روسیه سبب شده است سهم آن از تجارت ریلی میان‌قاره‌ای به ۳ تا ۵ درصد برسد. این راه‌گذر از چین و شبکه ریلی آسیای مرکزی شروع می‌شود و از بندرهای قزاقستان و ترکمنستان از مسیر دریای خزر به بندر باکو در جمهوری آذربایجان و سرانجام به بندرهای گرجستان در دریای سیاه می‌رسد تا دسترسی مسیر حمل‌ونقلی چندوجهی میان اروپا و چین ایجاد کند. پس از جنگ اوکراین این راه‌گذر با رشدی ۶ برابری به رقم (۳،۲) میلیون تن در سال ۲۰۲۲ رسید (Mammadov, 2022: 4). این راه‌گذر جایگزینی برای مسیر شمالی معرفی می‌شود، اما همچنان فاصله زیادی حتی از نظر ظرفیت بالقوه با راه‌گذرهای مبتنی بر روسیه دارد.

در حوزه انرژی تاکنون دو راه‌گذر برای انتقال نفت و گاز مطرح شده است: نخست، انتقال نفت قزاقستان با نفتکش به خط لوله باکو-تفلیس - جیحان اصلی‌ترین مسیر جایگزین برای

خطوط لوله روسیه پیش‌بینی شده است که با ظرفیتی بسیار محدود فعال است. راه‌گذر دوم، خط لوله انتقال گاز وراخزر است که از دهه ۲۰۰۰ با عنوان راه‌گذر انرژی وراخزر^۱ مورد توجه آمریکا بود. این خط لوله انتقال گاز ترکمنستان به شبکه خطوط لوله قفقاز جنوبی به اروپا را ممکن می‌کرد. با این حال در دهه ۲۰۱۰ آمریکا یک گذار را در اولویت‌های سیاست انرژی خود به کار گرفت که سبب رویکردی غیرمنفعت‌گرایانه راهبردی^۲ نسبت به این راه‌گذر شد که کاهش سرمایه‌گذاری و مشارکت دیپلماتیک و اقتصادی را موجب شد (Bashirov, 2023: 558-559). به دلیل جنگ اوکراین و محرومیت اروپا از منابع گاز روسیه، دوباره این راه‌گذر انتقال انرژی به اولویت‌های آمریکا و اروپا تبدیل شده است.

یک مسیر توسعه شرقی بدون محوریت چین و روسیه نیز ضعیف‌تر از دو جهت گشایش ژئواکونومیک جنوبی و غربی تعریف شده است. این ایده که کامکا^۳ گفته می‌شود، اتصال ژئواکونومیک مغولستان، آسیای مرکزی، قفقاز جنوبی و افغانستان را در نظر دارد. مغولستان پیش‌تر در ایده کارک^۴ (همکاری اقتصادی منطقه‌ای آسیای مرکزی) در دهه ۱۹۹۰ بانک توسعه آسیایی را مطرح کرد و برخی برون‌دادها در شکل دادن به ارتباطات ریلی بین‌المللی را با حضور چین، مغولستان، روسیه، آسیای مرکزی، قفقاز جنوبی و برخی کشورهای اروپایی را شکل داد (Benard, Yu, and Pu, 2024: 52). شبکه کامکا نیز به عنوان سکوی سیاسی با محوریت ۱۰ کشور با حمایت آمریکا تأسیس شده و نشست‌های متعددی را برگزار کرده است (CAMCA Network, n.d.). نداشتن پیوستگی جغرافیایی و محدودیت‌های مغولستان با قرارگرفتن در بن‌بست ژئوپلیتیکی میان روسیه و چین مانع تحقق برخی از برون‌دادهای آن شده است. امضای موافقت‌نامه همکاری راهبردی میان مغولستان و آمریکا در سال ۲۰۱۹ و در پی آن، گسترش روابط در چارچوب مشارکت راهبردی همسایه سوم (Lkhaajav, 2024) چشم‌اندازهای جدیدی برای این گشایش ژئواکونومیک به وجود آورد.

اگرچه این سه جهت در مفهوم‌سازی جدا می‌شوند، در عمل به‌طور موازی، اما نامتوازن پیگیری می‌شوند. این توازن نداشتن به دلیل تأثیر این گشایش‌های ژئواکونومیک بر منافع این کشورها است. در این چارچوب، شکل‌گیری روندهای متعارض و رقیب در این گشایش ژئواکونومیک طبیعی است، زیرا گسترش پیوندهای میان‌منطقه‌ای به معنای تعریف

1. Trans-Caspian energy corridor

2. Strategic disinterest

3. Central Asia-Mongolia-Caucasus-Afghanistan

4. Central Asia Regional Economic Cooperation

وابستگی‌های جدید و کاهش اثرگذاری وابستگی‌های پیشین است. از این‌رو بازیگران اصلی اوراسیای مرکزی از جمله آمریکا، چین و روسیه هرکدام رویکردهای متحصربه‌فرد خود را دارند. روسیه ابتدا نسبت به گسترش ژئواکونومیک آسیای مرکزی رویکرد انقباضی داشت که از برون‌دادهای آن می‌توان به مخالفت با ساختن خط لوله وراخزر و توقف آن در گذشته (Amirahmadian, Osuli Odlu, and RezaeiRad, 2024:11) یا مخالفت این کشور با شکل‌گیری خط لوله تاپی به دلیل حمایت‌های آمریکا از آن (Abbas, 2012:96) اشاره کرد. ولی پس از جنگ اوکراین رویکرد روسیه نسبت به این موضوع متفاوت شده است. روسیه نه تنها این گشایش ژئواکونومیک را به عنوان واقعیتهای اجتناب‌ناپذیر پذیرفته است، بلکه منافع خود را در راستای برخی جهت‌های آن بازتعریف کرده است.

اعلام حمایت از تاپی و احتمال پیوستن به این طرح از سوی روسیه (Afzal, 2024) از برون‌دادهای این تغییر به تناسب تغییر در گرایه‌های ژئواکونومیک اوراسیای مرکزی است. در قبال آمریکا نیز شاهد هستیم که از رویکردی حاشیه‌ای نسبت به آسیای مرکزی بزرگ و شکل‌گیری آن پس از فروکش کردن رویکردهای دولت اوباما، در دوره جدید و به‌ویژه دور دوم ریاست جمهوری ترامپ احتمالاً آسیای مرکزی جایگاه مهم تری در راهبرد جهانی آمریکا بیابد. تفکرهای جدیدی در آمریکا معتقدند همکاری‌های منطقه‌ای در چارچوب آسیای مرکزی بزرگ در حال گسترش است و به دستاوردهای قابل توجهی در حوزه ژئواکونومی مانند حمل‌ونقل، روابط تجاری، تبادل اطلاعات و حتی امنیت رسیده و همه هم‌زمان خواستار گسترش روابط با آمریکا هستند. حمایت آمریکا از گسترش این پیوندهای میان‌منطقه‌ای می‌تواند در برابر روسیه، چین و ایران برای آمریکا راهبرد منطقه‌ای قوی بسازد و بخشی از راهبرد جهانی آمریکا قرار گیرد (Starr, 2024: 26-27). چین راهبرد به‌نسبت باثبات و عمل‌گرایانه خود در برابر آسیای مرکزی بزرگ را به‌طور پیوسته و در چارچوب ابتکار یک کمربند و یک راه در برابر گشایش ژئواکونومیک آسیای مرکزی پیش برده است.

نتیجه

منطقه اوراسیای مرکزی در دهه پیش و پس از سال ۲۰۱۴ تحولات داخلی و پیرامونی را تجربه کرده است. تشدید تنش‌ها در اوکراین و تحریم روسیه، به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان با خروج آمریکا، تغییر در ترتیب‌های ژئواکونومیک قفقاز جنوبی بعد از آزادسازی قره‌باغ و تحولات مربوط با قطب شمال از این تحولات هستند. این تحولات سبب شکل‌گیری برخی گرایه‌های

جدید در ژئواکونومی اوراسیای مرکزی شد که از مهم‌ترین آن‌ها بازتعریف شبکه حمل و نقل و بازتوازن توزیع منابع انرژی در اوراسیای مرکزی است که هرکدام در چارچوب جهت‌گیری‌های مختلفی پدید آمده‌اند. این تغییرها بر آسیای مرکزی به‌عنوان منطقه‌ای محصور در خشکی و همسایه افغانستان (به‌عنوان کانون بی‌ثباتی و ناامنی منطقه‌ای و بن‌بست ژئواکونومیک) تأثیرهای عمیقی داشته است. آسیای مرکزی در پاسخ به این شرایط و مبتنی بر مدل رفتاری کشورهای و مناطق با محدودیت‌های ژئواکونومیک، رفتاری درون‌گرایانه با محوریت تقویت همگرایی منطقه‌ای و برون‌زا با محوریت گشودگی ژئواکونومیک را در پیش گرفته است. این رویکرد ایده‌های مبتنی بر شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ را تقویت کرده است.

این ایده‌ها در سه جهت جنوبی یکپارچه‌سازی بیشتر با افغانستان، در جهت غربی با توسعه پیوندهای میان منطقه‌ای با قفقاز جنوبی و شرقی با محوریت تقویت همکاری‌های میان منطقه‌ای با مغولستان گسترش یافته‌اند. این جهت‌گیری‌ها پشتیبان‌های بزرگ‌تری در چارچوب زنجیره‌های تأمین جهانی مانند چین و اروپا داشته‌اند و سازوکاری تعاملی با مناطق پیرامونی را نیز شکل داده‌اند. در همان حال رویکرد بازیگران بزرگ مانند روسیه، چین و آمریکا و سطح قطبش^۱ ساختار نظام بین‌الملل نیز بر این فرایندها و چشم‌انداز شکل‌گیری آسیای مرکزی بزرگ تأثیر می‌گذارد.

در سطحی دیگر، منافع قدرت‌های منطقه‌ای مانند ترکیه، ایران، هند و پاکستان نیز متأثر از این روندها بوده و در برخی حوزه‌ها بر چشم‌انداز آسیای مرکزی بزرگ تأثیر بسزایی خواهد داشت. در چنین شرایطی تأثیرپذیری منافع راهبردی جمهوری اسلامی ایران که آسیای مرکزی و اوراسیای مرکزی در حوزه همسایگی آن قرار دارند، اجتناب‌ناپذیر است. پویایی‌های تعاملی و تعارضی به‌گونه‌ای است که در برخی حوزه‌ها منافع ژئواکونومیک ایران تضعیف می‌شود و حتی برون‌دادهای ژئوپلیتیکی را نیز می‌تواند علیه ایران در بر داشته باشد؛ از سوی دیگر، قابلیت‌های جدید بازیگری را در حوزه‌های دیگر تعریف می‌کند.

در این چارچوب ایران به‌عنوان همسایه‌ای با پیوندهای تاریخی، زیرساختی و جغرافیایی با آسیای مرکزی و اوراسیای مرکزی باید به‌عنوان بازیگری مؤثر در این فرایندها تأثیرگذار باشد. این تأثیرگذاری با توسعه پیوندهای میان منطقه‌ای با محوریت انرژی، حمل و نقل و تجارت و تقویت وابستگی متقابل ژئواکونومیک امکان‌پذیر خواهد بود. همچنین ایران می‌تواند ابتکار مستقلى را در امتداد یا در برابر ابتکارهای موجود برای ایده آسیای مرکزی بزرگ

¹. Polarization

تعریف‌شده قدرت‌های بزرگ تعریف کند. ایران آشکارا قابلیت‌های زیادی برای نقش‌آفرینی در گشایش ژئواکونومیک به سمت جنوب دارد و حتی در امتداد مسیرهای شرقی نیز می‌تواند منافعی را برای خود تعریف کند. گشایش ژئواکونومیک آسیای مرکزی بزرگ به سمت غرب با محوریت جمهوری آذربایجان و قفقاز جنوبی در راستای منافع ایران نیست و حتی در آینده می‌تواند چالش‌های ژئوپلیتیکی را به عنوان برون‌دادی از پیوند میان منطقه‌ای ژئواکونومیک ایجاد کند. باید توجه داشت که این پیوندهای ژئواکونومیک میان منطقه‌ای، قابلیت شکل دادن به الگوهای جدید دوستی و دشمنی و سازوکارهای سیاسی جدید را هم دارند.

منابع

فارسی

- آقایی، داود و احسان فلاحي (۱۳۹۴)، «آسیای مرکزی بزرگ‌تر از افسانه تا واقعیت»، **مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز**، دوره ۲۱، شماره ۸۹، صص. ۱-۳۱، قابل دسترسی در: https://ca.ipisjournals.ir/article_19409.html (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۱۱/۲۲).
- آقایی، داود و ابراهیم طاهری (۱۳۹۶)، «تبیین ژئواکونومیک نظم منطقه‌ای خاورمیانه و آسیای مرکزی در سیستم جهانی»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۰، شماره ۲، صص. ۲۵۵-۲۷۰، (doi: 10.22059/jcep.2018.123033.449579).
- رنجبر، محمدهادی، بهمن حاجی‌پور و حمیدرضا یزدانی (۱۴۰۱)، «کاربرد روش ردیابی فرایند در پژوهش‌های سازمان و مدیریت»، **روش‌شناسی علوم انسانی**، دوره ۲۸، شماره ۱۱۲، صص. ۴۹-۶۴، (doi:10.30471/mssh.2022.8179.2274).
- کولایی، الهه و نبی‌اله امامی (۱۴۰۲)، «جایگاه بندر چابهار در تعمیق همکاری ایران و آسیای مرکزی»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۶، شماره ۲، صص. ۲۷۳-۲۹۸، (doi:10.22059/jcep.2021.317262.449974).
- منظور، داود (۱۴۰۱)، «تحلیل مقایسه‌ای نظریات ژئواکونومی و کارکرد آن در سیاست قدرت»، **راهبرد اقتصادی**، دوره ۱۱، شماره ۴۳، صص. ۱-۲۲، (doi: 10.22034/es.2023.366806.1627).

English

- Aalto, Pami and Tuomas Forsberg (2016), "The Structuration of Russia's Geo-Economy under Economic Sanctions", **Asia Europe Journal**, No. 14, pp. 221-237, (doi: 10.1007/s10308-015-0446-6).
- Abbas, Seher (2012), "TAPI and IPI in the New Great Game: Can Pakistan Keep Its

- Hopes High?", **Regional Studies**, Vol. 30, No. 2, pp. 91-116, Available at: <https://irs.org.pk/spapril12.pdf> (Accessed on: 2026/2/11).
- Afzal, Saima (2024), "The Revival of the TAPI Pipeline: A Milestone for Regional Connectivity and Economic Growth", **Modern Diplomacy**, Available at: <https://moderndiplomacy.eu/2024/12/05/the-revival-of-the-tapi-pipeline-a-milestone-for-regional-connectivity-and-economic-growth/> (Accessed on: 3/9/2025).
- Ahmar, Moonis (2021), "The Challenge of Regional Connectivity in Central, South and West Asia", **IPRI Journal**, Vol. 21, No. 1, pp. 121-137, (doi:10.31945/iprij.210105).
- Akhmedov, Ejran (2023), "Alternative Routes for Deliveries of Kazakh Crude Oil Shipments to the European Union", **Acta Technica Jaurinensis**, Vol. 16, No. 3, pp. 116-122, (doi:10.14513/actatechjaur.00705).
- Amirahmadian, Bahram, Ghasem Osuli Odlu, and Ebrahim RezaeiRad (2024), "The Geopolitical and Geoeconomic Effects of the Trans-Caspian Pipeline (1996) Implementation on Regional Countries: A Case Study of Iran", **Journal of Iran and Central Eurasia Studies**, Vol. 7, No. 1, pp. 1-15, (doi:10.22059/jices.2024.98751).
- Anderl, Felix (2015), "Review: Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool", **Forum Qualitative Sozialforschung**, Vol. 16, No. 3, pp. 1-10, (doi:10.17169/fqs-16.3.2456).
- Assanbayev, Mukhit (2023), "Enhancing Connectivity of the Countries of Central and South Asia", **Journal of Central Asian Studies**, Vol. 92, No. 4, pp. 29-38, (doi:10.52536/2788-5909.2023-4.03).
- Bargujara, Neha, Muhammad Ahmed Kalwar, Ioannis Dermitzakis, and Asif Nawaz Wassan (2025), "The Impact of the Russia-Ukraine War on the Russian Supply Chain", **Journal of Emerging Science and Engineering**, Vol. 3, No. 1, pp. 1-13, (doi:10.61435/jese.2025.e33).
- Baru, Sanjaya (2012), "Geo-Economics and Strategy", **Survival: Global Politics and Strategy**, Vol. 54, No. 3, pp. 47-58, (doi:10.1080/00396338.2012.690978).
- Bashirov, Galib (2023), "The Not-So Great Game: Political Economy of Changing US Energy Policy in the Caspian Sea", **Review of International Political Economy**, Vol. 30, No. 2, pp. 558-583, (doi:10.1080/09692290.2021.2018015).
- Benard, Muzi, Rui Yu and Weiping Pu (2024), "Evolution of the China Railway Express in the Context of Policy Support, Trade Trends, and infrastructure Supply", in: D. Azhgaliyeva, R. Mogilevskii, & R. Akbar, **Unlocking Transport Connectivity in the Caucasus and Central Asia** (pp. 50-72),

- Tokyo: Asian Development Bank Institute, Available at: <https://www.adb.org/publications/evolution-of-the-china-railway-express-in-the-context-of-policy-support-trade-trends-and-infrastructure-supply> (Accessed on: 2026/2/11).
- Boni, Filippo (2022), “Afghanistan 2021: US Withdrawal, the Taliban Return and Regional Geopolitics”, **Asia Maior**, No. 32, pp. 375-391, Available at: <https://www.asiamaior.org/the-journal/15-asia-maior-vol-xxxii-2021/afghanistan-2021-us-withdrawal-the-taliban-return-and-regional-geopolitics.html> (Accessed on: 2026/2/11).
- Bukhari, Syed Raza, Noreen Iqbal, and Ehsan Khan (2024), “Global Conflicts and Economic Corridors: Impact of Palestine and Ukraine on Key Trade Routes”, **Journal of Development and Social Sciences**, Vol. 5, No. 3, pp. 694-705, (doi:10.47205/jdss.2024(5-iii)63).
- CAMCA Network (N.D.), “Who We Are”, Available at: <https://camcanetwork.com/about> (Accessed on: 2025/11/6).
- Chen, Rong (2022), “Central Asia-West Asia-South Asia Connectivity Building An Upgraded Version of the CPEC”, **Pacific International Journal**, Vol. 6, No. 1, pp. 9-12, (doi:10.55014/Pij.V6is1.249).
- Chen, Yizhi, Jiang Jiaqi, Wang Lu, and Rui Wang (2023), “Impact Assessment of Energy Sanctions in Geo-Conflict: Russian–Ukrainian War”, **Energy Reports**, Vol. 9, pp. 3082-3095, (doi:10.1016/j.egyr.2023.01.124).
- Collier, David (2011), “Understanding Process Tracing”, **Political Science & Politics**, Vol. 44, No. 4, pp. 823-830, (doi:10.1017/s1049096511001429).
- Eldem, Tuba (2022), "Russia's War on Ukraine and the Rise of the Middle Corridor As A Third Vector of Eurasian Connectivity: Connecting Europe and Asia Via Central Asia, the Caucasus, and Turkey", **Social Science Open Access Repository**, No. 64, pp. 1-8, (doi:10.18449/2022c64).
- Erbil, Erbil and Oktay Tanrisever (2024), “Energy Regionalism in Wider Europe: Sub-Regional Energy Dynamics and the EU’s Eastern Partnership”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Vol. 23, Vol. 1, pp. 67-100, (doi:10.32450/aacd.1387050).
- Gardini, Gian Luca and Andrés Malamud (2018), “Debunking in terregionalism: Concepts, Types and Critique – With A Pan-Atlantic Focus”, in: Mattheis, F. and A. Litsegård, **Interregionalism Across the Atlantic Space** (pp. 15-31), London: Springer, Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-62908-7_2, (Accessed on: 2026/2/11).
- Gilson, Julie (2020), “EU-ASEAN Relations in the 2020s: Pragmatic Inter-Regionalism?”, **International Economics and Economic Policy**, Vol. 17, No.

- 3, pp. 727-745, Available at:
<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7293433/> (Accessed on:2026/2/11).
- Hamanaka, Shintaro (2019), "Inter-Regionalism in the Developing World: Comparison With Extra-, Cross-, Trans-, and Pan-Regionalism", **IDE Discussion Paper**, No. 737, pp. 1-26, Available at:
<https://ideas.repec.org/p/jet/dpaper/dpaper737.html/> (Accessed on:2026/2/11).
- Högselius, Per (2022), "The Hidden Integration of Central Asia: the Making of A Region Through Technical Infrastructures", **Central Asian Survey**, Vol. 41, No. 2, pp. 223-243, (doi:10.1080/02634937.2021.1953963).
- Hosoe, Nobuhiro (2023), "The Cost of War: Impact of Sanctions on Russia Following the Invasion of Ukraine", **Journal of Policy Modeling**, Vol. 45, No. 2, pp. 305-319, (doi: 10.1016/j.jpolmod. 2023.04.001).
- Hunter, Tina (2023), "The Role of the international North-South Transport Corridor in Arctic Resource Development and Russian Foreign Policy", **Current Developments in Arctic Law**, Vol. 3, No. 11, pp. 40-50, Available at:https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/65805/SolimanHunter_Tina.pdf;jsessionid=B0EC67541EBB43D0DA59BEEA89D0F36D?sequence=1/ (Accessed on:2026/2/11).
- Kaleji, Vali (2025), "The First Phase of the TAPI Gas Pipeline: From Serhetabat, Turkmenistan to Herat, Afghanistan", **CACI Analyst**, Available at:
<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13836-the-first-phase-of-the-tapi-gas-pipeline-from-serhetabat-turkmenistan-to-herat-afghanistan.html> (Accessed on: 2025/5/13).
- Khan, Salman Ali (2022), "Trans-Regional Connectivity in Eurasia's Heartland and the Role of Uzbekistan", **FWU Journal of Social Sciences**, Vol. 16, No. 4, pp. 133-142, (doi: 10.51709/19951272/winter2022/10).
- Kholodilin, Konstantin, and Aleksei Netšunajev (2019), "Crimea and Punishment: the Impact of Sanctions on Russian Economy and Economies of the Euro Area", **Journal of Economics**, Vol. 19, No. 1, pp. 39-51, (doi: 10.1080/1406099x.2018.1547566).
- Kumagai, Satoru, Kazunobu Hayakawa, Toshitaka Gokan, Ikumo Isono, Souknilanh Keola, and Kenmei Tsubota (2022), "Impact of Economic Sanctions Against Russia on the Global Economy Using the IDE-GSM", **IDE Policy Brief**, No. 158, pp. 1-4, Available at:
<https://www.ide.go.jp/library/Japanese/Publish/Reports/AjikenPolicyBrief/pdf/158.pdf> (Accessed on: 2025/5/13).
- Lahiri Bibek and Fayruz Masjidi (2012), "Landlocked Countries: A Way to Integrate with Coastal Economies", **Journal of Economic Integration**, Vol.

- 27, No. 4, pp. 505-519, Available at: <https://www.jstor.org/stable/23317248> (Accessed on: 2025/5/13).
- Laruelle, Marlène (2015), “The US Silk Road: Geopolitical Imaginary or the Repackaging of Strategic Interests?”, **Eurasian Geography and Economics**, Vol. 56, No. 4, pp. 360-375, (doi: 10.1080/15387216.2015.1098555).
- Lkhaajav, Bolor (2024), “The Mongolia-US Strategic Partnership under the Biden Administration”, **The Diplomat**, Available at: <https://thediplomat.com/2024/11/the-mongolia-us-strategic-partnership-under-the-biden-administration/> (Accessed on: 2025/5/13).
- Mammadov, Mahir (2022), “Implications of Russia’s Invasion of Ukraine for the Emergence of the Middle Corridor as Available Route for East-West Trade”, **Policy Brief**, No. 44, pp. 1-13, Available at: <https://gip.ge/publication-post/implications-of-russias-invasion-of-ukraine-for-the-emergence-of-the-middle-corridor-as-a-viable-route-for-east-west-trade/> (Accessed on: 2025/5/13).
- Neset, Siri, and Mustafa Aydın (2023), “Changed Dynamics after the Second Karabakh War”, **CMI Report**, No. 4, pp. 11-17, Available at: <https://www.cmi.no/publications/8911-changing-geopolitics-of-the-south-caucasus-after-the-second-karabakh-war> (Accessed on: 2025/5/13).
- Pye, Steve (2025), “The Global Implications of A Russian Gas Pivot to Asia”, **Nature Communications**, Vol. 16, No. 386, pp. 1-11, (doi: 10.1038/s41467-024-55697-7).
- Samad, Ghulam, and Qaisar Abbas (2021), “Infrastructure in Central Asia and the Caucasus”, in: N. Yoshino, B. Huang, D. Azhgaliyeva, and Q. Abbas, **Developing Infrastructure in Central Asia: Impacts and Financing Mechanisms**, pp. 5-28, Tokyo: Asian Development Bank Institute, Available at: <https://www.adb.org/publications/infrastructure-central-asia-caucasia> (Accessed on: 2025/5/13).
- Starr, Frederick (2024), **Greater Central Asia As A Component of U.S. Global Strategy**, Central Asia-Caucasus Institute, Available at: <https://www.silkroadstudies.org/publications/silkroad-papers-and-monographs/item/13538-greater-central-asia-as-a-component-of-us-global-strategy.html> (Accessed on: 2025/5/13).
- Wei, Haidong, Yuhui Ge, Zhiyuan Hu, Na Li, Long Ye, Zhensheng Jiang, Yingxue Deng, Shaojian Wang, and Yuli Shan (2022), “Features of Geo-Economic Network between China and Countries Along the 21st Century Maritime Silk Road”, **Sustainability**, Vol. 14, No. 18, pp. 1-22, (doi: 10.3390/su141811676).
- Zanatta, Luca (2023), “EU-Turkmenistan Energy Cooperation Failure: It Is Not

Only About Geopolitics”, in: Kruessmann, T., **The Caucasus in Europe-Asia Connectivity: the Promise of infrastructure and Trade**, pp. 131-162, Stuttgart: Ibidem, Available at: <https://cup.columbia.edu/book/the-caucasus-in-europe-asia-connectivity/9783838215747/> (Accessed on: 2025/5/13).

Zhao, Wei (2023), “Geo-Economic Analysis Based on an Improved Ant Colony Optimization”, **Sustainability**, Vol. 15, No. 6, pp. 1-25 (doi: 10.3390/su15064758).